

רשת חברתית חינוכית

דר' אברום רותם ועידית אבני (אפריל, 2008)

1. תאור הסוגיה

בשלהי 2005 פרצה למודעות הציבור בסערה הרשת החברתית. תוך זמן קצר התמלאה רשת האינטרנט ברשתות חברתיות מקוונות, עם מיליוני משתמשים בכל רחבי העולם, וכבשה את הדמיון, כמו גם הציפיות להשלכות בולטות ומהירות בהיבטים חברתיים, תרבותיים ובתחומי המיזמים העסקיים. לנגד עינינו צומחות רשתות חברתיות מקוונות לציבור הרחב, כדוגמת ה- [Facebook](#); [MySpace](#); [Ning](#) ועוד רבות שפשטו ברשת ברחבי העולם תוך כשנה אחת בלבד.

אם נעיף מבט אחורה, רשתות חברתיות מקוונות היו קיימות עוד מתחילת שנות ה-90 במאה הקודמת, בטכנולוגיה פשוטה בהרבה מהקיימת כיום, אך עקרונית היא זהים, וכך הם שרתו גם את החינוך, באופן מאד מוגבל, כאשר האינטראקציה הייתה תגובות בקבוצות דיון מקוון, עם אפשרות מוגבלת של צרוף תמונה או קובץ.

מטבע הדברים, בהמשך לשימוש הגובר בכלי הווט 2.0 גם בחינוך, התחילו יוזמות בשילוב רשת חברתית מקוונת לצרכי הוראה ולמידה, להעצמת הידע המקצועי בין סגלי הוראה, ולהעצמה חברתית-חינוכית בקרב לומדים. שילוב כלים אלה בחינוך לצרכי הוראה-למידה וחיברות, דורש בחינה מעמיקה שכרוכה באפיונם, ניתוח יתרונותיהם ואופן הלימתם למטרות חינוכיות בכל הקשור להעצמת ההוראה ו/או הלמידה בכדי לעשות בהם שימוש חינוכי מכוון וראוי.

במאמר זה נבחן את מאפייני הרשת החברתית, נדון בקצרה בצרכי פעילות חינוכית מקוונת, ננתח על אילו צרכים חינוכיים עונה הרשת החברתית ונמליץ על דרכי הפעלתה בחינוך.

2. רשת חברתית מקוונת

א. רשת חברתית

רשת חברתית היא ביטוי של מהות החברה האנושית המושתתת על קשרים בין אנשים, בה כל פרט הוא קודם כל יצור חברתי וחלק ממרקם חברתי דינמי ומשתנה ללא הרף. בסיס הרשת החברתית הוא קשרים בין האנשים, הנמדדים באופיים, עוצמתם ואופי המידע הזורם ביניהם. הרשת החברתית מתעצבת בתהליך דינמי, גמיש ומשתנה, בדפוסים שונים המשקפים את הצרכים ואופני ההתנהגות של חבריה. תהליך זה עשוי להיות בסיס קבוע של קהילה או להיות ארעי, חולף או משתנה.

ניתן לאפיין רשת חברתית מנקודת מבט של פרט אחד בתוכה במספר מרכיבים מרכזיים, שהעיקריים ביניהם מתמצים במושג "חיבוריות" ([Connectivism](#)) - יצירת הקשרים ואופי האינטראקציה המתחוללת באמצעותה:

- **קיום קשר:** קיים/ לא קיים קשר עם אחר.
- **כיוון הקשר:** קשר חד או דו-כיווני.
- **משך הקשר:** קשר מתמשך, תקופתי, קבוע או ארעי, אקראי וכו'.
- **משמעותיות הקשר:** כמות המידע המועבר בו עם מדד תחושה סובייקטיבי של בעלי הקשר: הרלוונטיות ומידת הסיפוק של הפרטים המנהלים קשר ביניהם.

"אדם מקושר" הוא זה שיש לו כמות גדולה יותר של קשרים - ערוצי הידברות/ החלפת מידע בינו לבין אנשים אחרים. ככל שהקשרים מרובים יותר, האיש נחשב "למקושר" יותר, ובעל סיכוי להצליח יותר לקבל מענה לצרכיו, שכן הוא נסמך על מידע וקשרים עם אנשים אחרים, שמסייעים לו להבנות את עצמו ואת צרכיו באופן יעיל יותר, אמין והולם את המציאות.

ב. רשת חברתית מקוונת

המושג "רשת חברתית" הפך כיום לתיאור סביבה מקוונת ברשת, הכוללת מגוון כלים מקוונים, בדגש על דרכי אינטראקציה חברתית המאפשרות יצירת קשרים בין אנשים. טכנולוגיית הרשת כיום מאפשרת בקלות יחסית ליצור מערכת קשרים רחבה הרבה יותר מאשר בעידן הטרומ-רשת. זאת בנגישות קלה, וזמינות נוחה מבלי לצאת מהבית. בעל היוזמה והמיומנות הדרושה, המנצל את טכנולוגיות הרשת לצרכי חברות, נעשה בקלות צומת חברתית הטומנת בחובה מידע עשיר ומגוון בהרבה מאשר אדם שאינו מנצל זאת. מכאן גם הביטוי "אם אתה לא ברשת, אינך קיים", או "אני ברשת, משמע אני קיים". באופן זה נוצרים ברשת קשרים חברתיים על בסיס אישי והרחבה משמעותית של היקף הקהלה אליו ניתן להיחשף ולבוא במגע בלתי אמצעי. הרשת החברתית מאפשרת ליצור קשרים על ידי הצגת זהות אמיתית או בדויה, וחיפוש יזום, מזדמן או אף אוטומטי של "חברים" בעלי מאפיינים דומים, או בעלי צרכים ואינטרסים משותפים. יותר מכך: הנגישות ל"חברים" בסביבה המקוונת, מאפשרת גם להגיע אל "חבר של חבר" (בעצם לכל מי שמצוי ברשת החברתית המקוונת), ולצרף אותו למארג מרושת של "חברים" על סמך מאפיינים ו/או צרכים משותפים.

בכך נוצרים ברשת החברתית מגוון הזדמנויות בכל הבט בתחום האישי, החברתי, התעסוקתי, הכלכלי ופוליטי, עם פוטנציאל גדול להשפעה בכל אחד מהיבטים אלה.

ג. רשת חברתית מקוונת כציר מרכזי בניהול מידע ארגוני

לרשת חברתית חשיבות ומקום מיוחד גם בהתנהלות ארגונים, וניהול המידע הארגוני. כיום ארגונים רבים מנהלים את הקשרים בתוך הארגון ואת המידע הארגוני באמצעות פלטפורמות בעלות מאפיינים של רשת חברתית. ניהול המידע בארגון נעשה באמצעות התנהלות חופשית ופתוחה של חברי הארגון, המעשירה מאד את המידע הארגוני המוצף לכול, לצד הבנייה מסודרת ומתוכננת של המידע הארגוני שנקבעת מלמעלה על ידי הארגון. רשת ארגונית- חברתית מעצימה מאד את ביזור המידע הארגוני, התנהלותו וארגונו, מאפשרת שיתוף בידע עד אחרון העובדים בו, תוך הפיכת ידע סמוי לידע ארגוני גלוי לכל, שמירת הידע הארגוני בארגון גם כאשר בעל הידע המקורי עזב, והתעדכנות מתמדת ללא מגבלת זמן והיררכיה. מאחר והידע הארגוני הוא הנכס המרכזי של כל ארגון, התארגנותו וניהולו של הידע באמצעות רשת חברתית תורמת לשיפור התנהלותו ופועלו של הארגון.

ד. רשת חברתית מקוונת כמפתחת כישורים אישיים ובינאישיים

על פניו נראה שאין סוף האפשרויות וההזדמנויות שמזמנת הרשת החברתית המקוונת יוצרת מהות אחרת של אינטראקציה חברתית, שאינה כרוכה רק בעוצמות הקשרים, מספרם והיקפם אלא בסינרגיית המידע שנבנית וברווחים לחברי הרשת בשל כך. בבסיס רשת חברתית מצוי הקשר החברתי, אשר ספק אם יש שינוי במהותו ברשת חברתית בה מצוי כל אדם במהלך כל חייו, לעומת רשת חברתית מקוונת. ההבדל הוא באינטנסיביות, בקלות ובנגישות המיידית ביצירת קשר, שחוצה בקלות גבולות מקום וזמן, בין מגוון גדול של אנשים, ועובר מחסומים אישיים כמו אי-ביטחון, וזימון אפשרויות לקשר מיידית, שללא הסביבה המקוונת, כמעט לא היו מתרחשות.

הבדל זה מאפשר לאדם הביישן, הסגור וחסר הביטחון, ליצור קשרים בקלות עם אנשים שלא היה מעלה על דעתו ליצור קשר, ובכך נוצרת הזדמנות להעלאת הדימוי העצמי כתוצאה משינוי הדימוי החיצוני שהוא מקרין לסביבה המקוונת. אפשרות זו יכולה להעניק שינוי אישי ממשמעותי באינטראקציה הבינאישית, שעשויה להקרין גם על אישיותו.

יצירת קשרים ותחזוקם השוטף ברשת חברתית מקוונת נעשית בדרך כלל תוך גילוי יוזמה אישית ואחריות אישית מפותחת. שכן ללא אלה, הקשרים דועכים מחוסר עניין ורלוונטיות תוך זמן קצר. תהליך ההתקשרות מתמקד ביוזמת הפרט, צרכיו, ורצונותיו והדרך בה הוא מנהל את הקשרים. כדי ליצור קשרים עליו להיות שייך ורלבנטי, לגלות מעורבות יוזמה ועצמאות, ולמשך תשומת לב.

גם הכישלונות ברשת מקוונת אינם משפיעים לרעה כמו בכישלון של קשר חברתי שאינו ברשת. בכך קל יותר להתמודד עם כישלונות, שכן אינם משמעותיים כל כך, ולהוסיף ולהתמיד ולקשור קשרים, גם אחרי קשרים לא מוצלחים.

ככל שמתאפשרת נגישות טובה יותר למידע ולאנשים אחרים על פי צרכי הפרט ברשת, הסינרגיה של יצירה וארגון המידע בין חברי הרשת, המהווה את הערך המוסף לכל חברי הרשת

ככלל, תורמת רבות גם לכל פרט בה. הפרט יכול לנהל את צרכיו באופן יעיל יותר, בזמן קצר יותר ובאיכות מידע מזוכך ונטול "רעש", אשר גבוהה בהרבה מאיכות המידע של אדם המנהל את המידע שהוא זקוק לו ללא הרשת.

עצם ההסתמכות על הקבוצה – חברי הרשת, עצם היכולת ופיתוח של מיומנויות נתינה ממודעות עמוקה של סיוע לאחר כמו גם קבלת סיוע ותמיכה מידיים מ"חברים" ברשת, המעצימה מאד התפתחות אישיות ומענה לצרכים אישיים באמצעות החברות.

נמצא איפה שהאינטראקציה החברתית המועצמת על ידי הרשת, מעניקה הזדמנות לשינוי והעצמה אישיים, שללא הרשת כמעט ולא היו מתחוללים.

ה. הרשת החברתית המקוונת מאפשרת:

- נגישות, חיבור ושיתוף בין מספר גדול, בעקרון מספר לא מוגבל, של "חברים".
- זרימת מידע ותכנים בכל צורה וסוג כמו מידע טכסטואלי, חזותי (תמונות, סרטוני וידאו וכד') קולי ועוד. בכך חברי הרשת החברתית הם גם המשתמשים- הצרכנים, גם יוצרי המידע ועורכיו, וגם הפרסמים - מעלים את המידע לרשת ועל ידי כך הם מעצבים ומעדכנים את תכני הרשת.

- שימוש במכלול שירותים מקוונים ובמגוון גדול של כלים לשם תקשורת אישית ובינאישית ולשיתוף מידע, כגון: מסרים מידיים, יומני רשת (בלוגים), דיון מקוון ותגובות מקוונות. בניגוד לתוכנות למסרים מידיים בהן אנו מנהלים קשר עם האנשים המוכרים לנו, רשת חברתית פתוחה להיכרות עם אנשים חדשים, ובכך יתרונה בהעצמת מספר הקשרים ואיכותם.

- הרשת מאפשרת לחבריה להציג עצמם בדמותם האמיתית, או להביע עצמם באמצעות דמות בדיונית- Avatar- "אווטר" (a)- דמות שתכונותיה היוזואליות, אופייה ומאפייניה נבחרים על ידי המשתמש. בדימוי של "האחר" עשוי המשתמש להרגיש נח יותר בציבור (ויש כאלה שהתבטאו "הרגשתי שנולדתי מחדש") וליצור קשרים שבאופן אחר לא היו נרקמים בקלות ובמגוון כזה.

- בחירת "חברים" נעשית בשני אופנים מרכזיים:
 - בחירה יזומה של חברים על ידי המשתמש

- שיוך יזום על ידי הרשת, שמשייכת באופן אוטומטי (בדרך כלל לאחר אישור) על סמך הפרופיל האישי, תחומי עניין וצרכים משותפים. ברשתות מתקדמות ניתן לשלוט במידת "הדחיה" של הרשת להכרת חברים חדשים.

בכך כל אחד מעשיר את מעגל "החברים" באופן איכותי ומשמעותי לצרכיו האוטנטיים.

- פרסונליזציה: מעקב ולימוד מאפייני המשתמש והרגלי הגלישה שלו, ודחיפת מידע (הצעות למידע יזומות על ידי הרשת ולא על ידי המשתמש) ההולם את צרכיו הייחודיים.

- השפעות קהילתיות: דירוג יחידות המידע של משתמש, על פי פופולאריות קהילתית, המלצות לפריטי מידע נוספים על פי התנהגות משתמשים אחרים, המלצות מומחים מכוונות צרכים ושאלות וכד'.

3. רשתות חברתיות בשירות החינוך

א. על המושג רשת חברתית וחינוך

המושג "רשת חברתית" בחינוך הוא רחב הרבה יותר משימוש ברשת חברתית מקוונת. הרעיון שרשת חברתית מקוונת תופסת את מקום "הרשת החברתית" בעולם החינוך, הוא שגוי, שכן רשת חברתית מקוונת אינה נותנת מענה שלם למושג החברות הפדגוגי, שהוא המפתח לחינוך העדכני המודרני. הטכנולוגיה תומכת ומסייעת בהעצמת אפשרויות השיתוף והלמידה המשמעותית כקהילה מבנה ידע, אך איננה התחליף לחינוך.

בעקבות שנות התנסות בשילוב טכנולוגיות בחינוך, מן הראוי שנחזור ונזכיר לעצמנו שחינוך הוא קודם כל חינוך, אהבת אדם ומקצועיות פדגוגית. רתימה יעילה של הטכנולוגיות לשרות החינוך, תלויה בעיקרה במורה מקצועי ומיומן, בעל יכולת להגדיר מטרות ולהתוות דרכי פעולה מתאימות להשגתן, תוך שילוב מושכל של הסביבה המקוונת.

אם נחפש ברשת אתרים/דפים העוסקים ב-"רשת חברתית" וחינוך נקבל אינסוף התייחסויות. למשל: מילות החיפוש

"*Social Network* Education*" (עם המירכאות והכוכבית) נותנת למעלה מ-22 מיליון הפניות ב-Google כ-10.5 מיליון ב-Yahoo ומספרים דומים במיליונים בחפשינים שונים אחרים.

כפי שניתן להבין מנתונים אלה, שנראה שהכוונה במיליוני והאזכורים למושג "רשת חברתית" בשיח הציבורי, האקדמי והחינוכי, רחבה בהרבה מהכלים השיתופיים המכונים "רשת חברתית" במובן הטכנולוגי כפי שתואר כאן למעלה.

לפחות כעשור לפני פרוץ הרשת החברתית המקוונת, תארו אנשי החינוך את חזון החינוך העדכני - "[המודל השלישי בחינוך](#)" המושתת על קהילות מבנות ידע - "קהילות ידע"- "Community of Learners", כמודל עדכני של חינוך איכותי ונכון. זאת כניגוד למודל ההוראה הקלאסי, הפרדיגמה של החינוך המלווה את החברה לאורך שנים בו "המורה במרכז" מונהג על ידי מבוגרים" ומהצד השני, מודל הוראה בו "התלמיד במרכז" מונהג על ידי התלמיד" שבו עולם המבוגרים אמורים לתת מענה לצרכיו.

קהילה מבנה ידע היא חבורת לומדים, המקושרים ביניהם [ומבנים מידע יחד](#) ובכך מממשים למידה משמעותית, עדכנית ונכונה, שאיננה מתנהלת רק כרשת חברתית, אלא עם מהות עמוקה רוחבה יותר, במישור האישי של כל לומד, ובמישור השיתופי. יותר מכך: נמצא [במקורות אודות המודל השלישי וקהילות הידע](#), שגם מקום המורה עובר ממעביר ידע, למנחה מקצועי, אך חבר כחלק מקהילת מבנה הידע שהם הלומדים. גם שינוי פרדיגמה זה, איננו רק שינוי תפיסתי אישי, אלא מותנה באימוץ טכנולוגיות מקוונות כאורח חיים מקצועי כמו גם אישי.

אם נמצה את תרומת טכנולוגיית המידע והתקשורת לחינוך, הרי ניתן למצוא שני מאפיינים מרכזיים:

- (1) ניהול מידע אישי – שנעשה באופן יעיל בהרבה מהעולם הטרומ-רשת, ומזמן התפתחות אישית מקצועית חברתית לכל אחד.
- (2) הבניית ידע שיתופית (בארגון, בקבוצות עניין) באופן בו הסינרגיה של כל חברי הקבוצה מזמנת העצמה אישית פרטית, כמו גם ייעול והעצמת הנכס המרכזי של כל ארגון וחברה: מידע וידע.

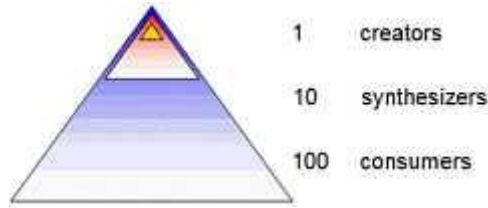
שני מאפיינים אלה מועצמים מאד על ידי טכנולוגיית המידע המאפשרת:

- נגישות למידע, שימוש במגוון כלים להבעה, עיבוד, יצירה, הפקה ופרסום
- שימוש במגוון אמצעי תקשורת המאפשרים אינטראקציה בין לומדים, לומד-מורה, לומד-מומחה, לומד-חומרים ותכנים.

הרשת החברתית מספקת מענה חלקי בלבד לצורך החינוכי של הבניית ידע שיתופי ככלי של למידה עדכנית משמעותית ומעצימה בקהילה מבנה ידע. לצורך למידה כזו, יש למצוא שיטות וכלים נוספים, כשהרשת החברתית היא מרכיב אחד מהם. לאור זאת צומחים כיום כלים ייעודיים ארגוניים, שמוסבים גם לחינוך כדוגמת [LiveEdu](#) (Microsoft), [Google Apps](#) (גוגל) המכילים לא רק את מרכיבי הרשת החברתית, אלא יישומים נוספים המאפשרים ניהול הוראה ולמידה אישית, ובעיקר שיתופיות בכל הרכב ומודל עבודה שעולה על הדעת. כלים אלה (לצד אחרים שיצוצו במהרה) המכילים ממילא גם מרכיבי רשת חברתית, לצד מרכיבים נוספים, מהווים למעשה מעטפת תקשורת, ארגון מידע, הפצת מידע, שיתוף והפקת מידע. השאיפה היא אם כן, להתמקד בכלים מכלילים אלה ולא ברשת חברתית מקוונת בלבד, ולצורך אותם ע"פ צורך,

ב. ההבדל המשמעותי בין רשת חברתית לפעילות חינוכית על בסיס רשת שיתופית בחינוך

בניתוח תרומת המשתמשים ברשת חברתית או כל מרחב מקוון ציבורי, בו נבנה הידע על ידי המשתמשים, עולה התמונה הבאה של [פירמידת יוצרי התכני](#). (הפוסט הדין בנושא מדבר על מרחבים שיתופיים של יהאו ב-2006):

100% צרכני מידע 10%, מעדכנים, ממזגים ויוצרי מידע, ו- 1% יוצרים מרחבים שיתופיים חדשים). שהוא פוסט [בלוג של Bradley Horowitz](#). רק 1% תורמים מידע משמעותי ומעדכנים במרחבים השיתופיים והשאר צרכני המידע, אחרים מדברים על 10%, אך בכל מקרה מדובר במיעוט קטן.

רשת חברתית חינוכית היא מרחב לפרסום והבניית ידע שיתופי, בו כל המשתמשים, 100% תורמים, מעדכנים ויוצרים מידע. כל אחד שותף פעיל כחלק מתהליך הלמידה! זהו ההבדל המשמעותי בין השימוש במרחבים ציבוריים שיתופיים לבין רתימת מרחב ציבורי מקוון שיתופי לחינוך.

ג. אינטרקציה חברתית מקוונת כאמצעי לקידום אחריות חברתית ופיתוח יכולות אישיות ובינאישיות

תרומת הרשת החברתית לחינוך בכלל ולהוראה וללמידה בפרט, אינה ברורה מאלה. עצם זה שהלומדים יתקשרו, יכירו, יתחזו, יחליפו מידע מכל סוג ביניהם, לא עושה אותה לכלי חינוכי או לאמצעי הוראה ולמידה משמעותי. חייב להיות חלק נוסף, משמעותי, כדי שתכונות אלה של קשר והחלפת מידע, יהפכו פעילות כמעט טכנית לפעילות לימודית משמעותית.

האתגר החינוכי הוא לנהל רשתות חברתיות חינוכיות כסביבות בטוחות, אותנטיות, מתאימות ומאתגרות ללומדים צעירים, רשתות שמקדמות מטרות ויעדים חינוכיים בתחומים לימודיים וחברתיים.

התנהלות התלמידים ברשתות חברתיות אינטראקטיביות, כמו גם באמצעות כלים וסביבות מקוונות אחרות או דומות להתנהלות חברתית, מצריכים שימוש **ביכולות חדשות**, והעצמת יכולות אישיות, בינאישיות וחברתיות הכרוכות בפעילות חברתית משמעותית בסביבה מקוונת, תוך הדגשת ההיבטים המשמעותיים להתנהלות ברשת. זאת, לצד כישורי הלמידה, החשיבה והבניית הידע שמזמנת הפעילות ברשת החברתית.

יכולות אלה מבוססות אמנם על מיומנויות חברתיות המוכרות לנו מהתנהלות חברתית וחינוכית פנים אל פנים אך מורחבות למיומנויות של התנהלות חברתיות מרחוק שלא באמצעות פנים מול פנים, באמצעות תקשורת נגישה לכל מסר ויזואלי, כתוב וקולי. בין מיומנויות אלה נמצא ניהול מעורבות פעילה, רצופה ועקבית בסביבת הרשת החברתית המקוונת לקיחת אחריות על הצגת תכנים והבעת עמדות ברשת, נוכחות אקטיבית שיתוף, קשר, הבעת רגשות ועמדות ועוד.

בניגוד לנפוץ ולאופנתי ברשת חברתית מקוונת, כאשר מדובר על קידום למידה משמעותית, אין מדובר בקשר חברתי שטחי ברוח מחוות רדודות של מעין מתן שי סמלי מבחינת "הצעת חברות", אלא באינטראקציה משמעותית של קבוצת תלמידים סביב נושאים ותכנים באמצעות תקשורת תוך שילוב היבטים התנהגותיים, רגשיים וקוגניטיביים, תוך ניצול הסביבה המקוונת למינוף ביטוי הפרט והקבוצה ומיצוי סינרגיית הקשרים המתנהלים בה. להלן פירוט חלק מהכישורים שבאים לידי ביטוי בהקשר של התנהלות חברתית בינאישית ברשת חברתית מקוונת. במהלך תכנון פעילות המשולבת ברשת חברתית, מומלץ להתייחס לפיתוח כישורים אלה כחלק ממטרות הפעילות, לצד/ בנוסף לכלים להבניית ידע שיתופי. כל אלה לשם יישום המטרות הלימודיות בתחום ההתנהגותי (מיומנויות למידה) ובתחום התוכן.

(1) כישורים תוך אישיים

- פיתוח כישורים אישיים, המטייבים את האדם כסתגלנות, גמישות, פתרון בעיות, ניהול לחצים, דחיית סיפוקים ועוד.

- פיתוח מודעות אתית: מתפתח רובד אישי עמוק יותר המתבטא במודעות אתית אשית ומוסריות חברתית.
- ניהול זמן אישי תוך מודעות לבעיית ניהול משאבי הזמן העצומים הנדרשים שכופה העיסוק בעולם הדיגיטאלי נטול הגבולות. זאת תוך פיתוח כישורי ניהול עצמי בקביעת סדרי עדיפויות.
- לקיחת אחריות למי שאני, למה שאני אומר ומה שאני מייצג.
- פיתוח אינטליגנציה רגשית המתבטאת ביכולת לניהול רגשות: הבנת עצמי תוך פיתוח מודעות עצמית והערכה עצמית, אסרטיביות, ביטוי עצמי וכד'.
- פיתוח אינטליגנציה בינאישית מתוך המודעות האישית, המתבטאת בכישורי תקשורת והפעלת חשיבה גבוהה: שיתוף הקשבה; ניהול שיח ודין משמעותיים; ביניהם הבעת דעה; נקיטת עמדה ועיגונה; השמעת הקול האישי בציבור; החלפת דעות התייחסות למגוון נקודות מבט; קבלת השונה; שבירה ובדיקה מחודשת של תבניות חשיבה ועמדות; ניתוח ביקורת והערכה; מתן וקבלת משוב.
- פיתוח היכולת להתמודדות עם דילמות, פתרון בעיות, קבלת החלטות.

(2) כישורים בינאישיים

- שיתוף פעולה, התנסות בקבוצת עבודה או קבוצת משימה תוך חלוקת תפקידים בהתאם ליעדי הפעילות הקבוצתית. זאת בדגש על התנסות בהובלת הקבוצה.
- פיתוח כישורים בין אישיים כחלק מאינטליגנציה חברתית: אמפתיה; התחשבות; נתינה; קבלה; הבנה של צרכי הזולת; הבנה וניהול של אחרים כהובלה למטרה המשפרת את מצב רוב חברי הקבוצה רגישות לזולת; ניהול רגשות תוך יכולת לנטר את ההרגשות האישיות ורגשות האחרים ולעשות שימוש במידע זה לטובת הכלל כמו גם לפיתוח האישי.
- פיתוח יכולת עבודה משותפת כחלק מצוות להעצמת האישיות תוך כדי שיתופיות: שיתוף בידע; מעורבות בתכנון הפעילות ברשת; קביעת מטרות; תאום ציפיות עם יתר החברים; התוויית תוכנית פעילות ודרכי עבודה.
- ההתמודדות עם אינטראקציה מניעה (motivation), מדרבנת ומעצימה, פיתוח יכולת התמודדות עם ביקורת, כישלון ותקשורת חוסמת

(3) כישורי התנהלות ברשת

- פיתוח אחריות למעורבות פעילה ברשת: נוכחות אקטיבית עקבית ומשמעותית.
- מיומנויות בניית מרחב אישי מקוון הדורשות מהכותב לקיחת בעלות ואחריות- גם לתוצאות לא נעימות, תוך הסתכלות ביקורתית על עצמו.
- ניהול מידע במרחב האישי, כמו גם עיצובו בהלימה לצרכים, בחירות (choice) ואינטרסים של הכותב.
- פיתוח תקשורת כתובה במגוון סוגות של כתיבה בהלימה לצורך ולמטרה, בהלימה לבמה ולקהל היעד.
- ארגון מידע והמרתו לפרסום והפצה, תוך ניצול מאפייני המדיה הדיגיטלית.
- פרסום "חברתי" לעיתים שיווק, תוך התמצאות במגבלות ובאפשרויות מדיה זו.

4. כללי הפעלה בסיסיים של רשת חברתית בחינוך

לאור הבנת מאפייני הרשת החברתית, והנסיין המצטבר בשימוש בה, אין להבהל, וודאי לא להרתע מהספקנים ומאלה החולקים על שילוב הרשת החברתית בחינוך. הרשתות החברתיות הן חלק ממצאות החיים ברשת, בחיים בהם מתנהלים אנו וילדינו, והן מהוות כלי מרכזי בהתנהלות בה. באימוץ שקול של הרשתות החברתיות לחינוך, ברוח הקהילות מבנות הידע, ניתן לעשות בהן שימוש מוגדר מכוון ומובנה על מנת לקדם מטרות חינוכיות, לימודיות וחברתיות ולחנך את תלמידינו לצריכה ולהתנהלות מושכלת בהן.

לכן, בשלב אפיון ותכנון הפעילות הכוללת התנהלות ברשת חברתית, מומלץ להתייחס לנקודות הבאות:

(1) שילוב רשת חברתית, כמו כל הפעלה חינוכית אחרת, מחייב ניהול פדגוגי הכולל הבנה ובשלות בהבט הפסיכולוגי התנהגותי שלהתנהלות קבוצה ויחידים ברשת, והכרה בנקודות הכשל המרכזיות של רשת חברתית מקוונת:

- מצב של חוסר אמון בין חברי הרשת. פעילות ראשונית בבניית הפעילות היא יצירת מכנה משותף במוטיבציה ובאינטרסים האישיים של חברי הקבוצה. זאת על ידי הגדרה בהירה וברורה על מטרת הפעילות ברשת בהתייחס למטרה הלימודית וקביעת תפקיד מוגדר בתפוקותיו לכל אחד מחברי הקבוצה הלומדת.
- סיוע לאלה מחברי הקבוצה המגלים קושי ביכולת להעביר מסר משמעותי
- הנעה, דחיפה ועידוד "לרוכבים החופשיים" ("[Free riders](#)") שמרווחים מניצול משאבי הכלל, מבלי לתרום לכלל. הגדרת תוצר ותפקיד מוגדר מראש פותרים עניין זה.
- מתן מענה למוטיבציה כשהקבוצה גדולה, ויש הקשרים בהם הפרט מרגיש שאין ביכולתו להשפיע באופן בולט ומשמעותי בהתנהלותה.

(2) תכנון הולם, אפיון, גיבוש יעדים ודרכי פעולה ההולמים את המטרה החינוכית, ניווט הפעילות ביד רמה, שכל פרט ברשת ידע מראש ובכל עת מה מצופה ממנו, מה עליו לעשות, והמסגרת בה הוא יכול ליזום ולצקת תכנים והפעלות כיוזמה אישית לרווחת כל חברי הרשת.

(3) יש למקד את הפעילות הכוללת קודם כל ביתרונה הגדול של רשת חברתית מקוונת: היכרות וחיבוריות עם כל חבריהקבוצה בין השאר, שימוש ברשת חברתית לצרכים חינוכיים מתאים לפעילות הכוללת מספר קבוצות שאינן מכירות זה את זה עדיין, לצרכי היכרות בעיקר. ולאחר ההיכרות, ניתן להמשיך בפעילות הלימודית גם באמצעים נוספים, שיאנם דוקא "רשת חברתית".

(4) כל נושא הייצוג ברשת, באמצעות דימויים חזותיים ותאורים של תכונות אמיתיות, כמו גם לא אמיתיות (בעל הדמות "אווטאר" - Avatar) בעייתי לפעילות חינוכית. במעט שנעשה כבר בחינוך זה נראה מלאכותי לחקות התנהגות ברשת חברתית ללא הצדקה חינוכית אמיתית. לא מוצדק הרציונל החינוכי בו לומדים, שאמורים להכיר זה זה באמצעות הרשת, יתחזו בדמות בדיונית דוקא, כי כך הרשת מאפשרת. ודאי שפעילות זו מיותרת כשמדובר בכתה בה כולם מכירים את כולם ממילא. מאידך, יש הגיון בייצוג ויזואלי באמצעות ציור כלשהו, במקום תמונה של הדמות האמיתית (בגלל בעייתיות תמונות באתר לימודי, ואפשרות שיהיו כאלה שיסרבו מסיבות שונות), אך אין לתת משמעות מעבר לייצוג סתמי זה, וודאי לא לגיטימציה להמצאת תכונות בדיוניות.

(5) הבניית ידע כחלק בלתי נפרד מפעילות לימודית מקוונת ראויה, צריכה להיעשות באמצעות הכלים שמאפשרת הרשת החברתית, כמו גם כלים נוספים במידה והבנייה המתוכננת אינה יכולה להיעשות רק באמצעות הרשת הנתונה.

ונסיים את המאמר בפוסט שמסכם את הסוגיה באופן ממצה: בפוסט מה- 10 אוגוסט 2007 "[Social Networking in Schools Gets a Boost from NSBA](#)" בבלוג שנכתב על ידי צוות המכנה עצמו [Social Stuff](#) (באתר [Weblogg-ed](#) -בלוגים למורים), תוהה צוות הכותבים על אי ההתאמה בין הצהרות הלומדים והמלמדים, כשהם נעזרים ברשת חברתית לצרכי הלמידה, לבין המציאות- בה לא ניכר שימוש משמעותי בה.

הפוסט מסתיים כך: "נחמד להתעשר ברעיונות חדשים על רשת חברתית בחזית בית הספר, לא כך? אך עתה עלינו להתחיל לחשוב על הדרכים הטובות ביותר לנוע לכיוון שילוב שיטתי במערכת החינוך K-12 (גן עד תיכון) של כלים אלה בתכנית הלימודים"

(a) אוטור Avatar סנסקריט -"זה שירד". הכוונה להתגלמות מסוימת, מימוש מסוים (במקור: התגלמות האל שירד לארץ) בדמות קונקרטי מוגדרת, בעלת מאפיינים נתונים, שמשקפת אמנם את "המקור" אך באופן מאד חלקי ומוגבל. המושג אוטאר" בעולם המקוון: ייצוג גרפי-ויזואלי של המשתמש ברשת, כמו גם הצגת תכונות על דמיונו ורצונו של המשתמש.